

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy

**Temperament dziecka i temperamenty jego rodziców.
Analiza wzajemnego wpływu temperamentów rodziców i dziecka i efektów tego procesu**

dr Lidia Janiszewska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
21 kwietnia 2022 r.

Organizatorzy

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

1

Wychowanie dziecka to proces, na który wpływa wiele czynników

- kompetencje i wiedza rodziców
- ich postawy wobec dziecka
- sposób komunikowania się w rodzinie

Znacznie mniej uwagi przywiązuje się do roli temperamentu dziecka i temperamentów jego rodziców. Rola ta przejawia się przede wszystkim w interakcjach społecznych z rodzicami i innymi osobami znaczącymi w życiu dziecka.

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIĘCY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL

2

Cele wykładu:

- Wyjaśnienie czym w istocie jest temperament człowieka w oparciu o współczesną wiedzę psychologiczną.
- Przedstawienie wybranej koncepcji temperamentu dziecka poprzez opis dziewięciu cech temperamentalnych dziecka (interakcyjna koncepcja temperamentu S. Chess i A. Thomasa).
- Wykazanie jaki związek z zachowaniem dziecka mają jego cechy temperamentalne.

Cele wykładu c.d.:

- Wykazanie, dlaczego takie same metody wychowawcze przynoszą różny skutek wśród różnych dzieci, a więc tym samym wykazanie, że nie istnieją uniwersalne metody wychowawcze.
- Analiza określeń, których dorośli używają w stosunku do dzieci takich jak: „niegrzeczne”, „nieposłuszne”, „roztargnione”, „nieśmiałe”, w kontekście wiedzy o temperamencie dziecka.
- Analiza wzajemnego wpływu temperamentów rodziców i temperamentu dziecka. Jakie są efekty tego procesu?

Temperament człowieka

Rozważania na temat temperamentu człowieka i jego roli w zachowaniu należą do najstarszych w psychologii. Pierwsza typologia powstała już w starożytności (Hipokrates IV w p.n.e). Sześć wieków później Galen stworzył pierwszą typologię temperamentu: De temperamentis (łac. Temperamentum – umiarkowana mieszanina).

Temperament człowieka – definicja pojęcia wg Jana Strelau'a

Temperament odnosi się do względnie stałych cech osobowości występujących u człowieka od okresu wczesnego dzieciństwa i mających swoje odpowiedniki w świecie zwierząt. Będąc pierwotnie zdeterminowany przez wrodzone mechanizmy neurobiochemiczne temperament podlega powolnym zmianom spowodowanym procesami dojrzewania oraz indywidualnym specyficznym oddziaływaniom pomiędzy genotypem a środowiskiem.

Niezależnie od różnic w rozumieniu pojęcia temperamentu większość badaczy podziela pogląd, że można wyodrębnić szereg wspólnych charakterystyk dla tego konstruktu psychologicznego.

Pod pojęciem temperamentu należy rozumieć cechy zachowania, stąd temperament stanowi część osobowości pod warunkiem, że osobowość rozumiemy jako zespół cech.

W porównaniu z innymi zjawiskami psychicznymi temperament charakteryzuje się względną stałością w ciągu życia, co oznacza, iż są one bardziej powolne w porównaniu z innymi właściwościami w zachowaniu.

Niezależnie od różnic w rozumieniu pojęcia temperamentu większość badaczy podziela pogląd, że można wyodrębnić szereg wspólnych charakterystyk dla tego konstruktu psychologicznego.

Temperament ma podłoże biologiczne, choć w zależności od przyjętych koncepcji różne mechanizmy fizjologiczne i biochemiczne traktowane są jako podstawa temperamentu. Różnice indywidualne w cechach temperamentu są częściowo genetycznie zdeterminowane, co potwierdza genetyczną biologię tego aspektu osobowości.

Cechy temperamentu należą do tych charakterystyk psychicznych, które w postaci pierwotnych emocji i motoryki są obecne od wczesnego dzieciństwa a ponad to występują one w świecie zwierząt.

Temperament dzieci

Nowojorskie Badania Podłużne (*New York Longitudinal Studies*) – projekt badawczy przeprowadzony od roku 1956 do lat 1990 przez [Alexandra Thomasa](#) i [Stellę Chess](#) na 133 dzieciach amerykańskich pochodzących z rodzin klasy średniej.

Celem badania było stworzenie teorii [temperamentu](#) dla dzieci oraz sprawdzenie wartości predykcyjnej tej teorii. W ramach NYLS wyróżniono 9 cech temperamentalnych. Cechy te są cechami ciągłymi i mogą charakteryzować się natężeniem niskim, wysokim, bądź średnim

9

Aktywność — dotyczy liczby ruchów wykonywanych przez dziecko oraz proporcji czasu spędzanego na aktywności do czasu spędzanego na pasywności. Poziom aktywności może obejmować zarówno ilość jak i jakość aktywności umysłowej.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko biegnie z przodu, gdy spaceruje z rodzicami?
- Czy dziecko siedzi spokojnie, gdy ogląda TV lub słucha muzyki?
- Czy dziecko odchodzi lub chce odchodzić od stołu w czasie posiłków?
- Czy dziecko siedzi spokojnie, gdy czeka?
- Czy dziecko wierci się, gdy musi pozostawać nieruchome?
- Czy dziecko bawi się spokojnie zabawkami i grami?
- Czy dziecko woli żywe zabawy na zewnątrz niż spokojne w domu?

10

Rytmiczność – regularność w przejawianiu podstawowych funkcji biologicznych. Dotyczy głównie regularności funkcji cielesnych oraz okresów pasywności i bierności, snu i czuwania, spożywania posiłków. Może być związany z przewidywalnością bądź nieprzewidywalnością zachowań. U starszych dzieci wymiar ten jest związany z preferencją zachowań rutynowych i poczuciem niezadowolenia, pojawiającym się, gdy zostaną zakłócone zachowania rutynowe i zawiedzione oczekiwania.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko codziennie zjada mniej więcej tyle samo w czasie posiłków?
- Czy dziecko jest śpiące, kiedy przychodzi jego pora kładzenia się spać?
- Czy dziecko jest smutne, kiedy straci swój cykliczny program telewizyjny?
- Czy dziecko samo budzi się o zwyczajnej porze wstawania w weekendy i święta, powoli przyzwyczajają się do zmian w trybie życia domowego?
- Czy dziecko komunikuje swoje niezadowolenie ze zmian w rytmie życia szkolnego lub klasowego?

Adaptowalność – dotyczy łatwości z jaką kierunek wstępnej reakcji może być zmieniony pod wpływem wymagań zewnętrznych np. oczekiwań czy poleceń dorosłych.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko nie zwraca uwagi na wołanie by weszło do domu jeśli jest czymś zajęte?
- Czy dziecko jest rozdrażnione, kiedy przerywa mu się zabawę, żeby spełniło polecenie rodziców?
- Czy uwaga dziecka jest odwrócona lub rozproszona, gdy słucha zaleceń rodziców, które pojawiły się w czasie zajmującej je czynności?

Kontakt – wycofanie dotyczy występowania pozytywnych lub negatywnych reakcji na pojawienie się nowych dla dziecka bodźców (pokazy, gry, ludzie, potrawy, zabiegi) Pozytywne reakcje można identyfikować jako angażowanie się a negatywne jako niechęć, odmowa, ostrożność.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko chętnie próbuje wszystkiego co nowe?
- Czy dziecko szybko nawiązuje nowe kontakty towarzyskie?
- Czy dziecko woli chodzić raczej do nowych miejsc niż do znanych?
- Czy dziecko łatwo akceptuje nowe potrawy?
- Czy dziecko potrzebuje zachęty zanim spróbuje czegokolwiek nowego?
- Czy dziecko unika nowych gości lub znajomych rodziców?

Próg reagowania – jest to poziom zewnętrznej stymulacji, niezbędny do tego, by wywołać reakcję. Obserwowano to poprzez ocenę intensywności bodźca zmysłowego potrzebnego do wywołania reakcji. U starszych dzieci dotyczy to także wrażliwości na zmiany zachodzące w otoczeniu społecznym – jak szybko dziecko dostrzega i reaguje na nastroje i subtelne zmiany u innych.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko zauważa drobne zmiany w wyglądzie innych ludzi?
- Czy dziecko reaguje nawet na nieznaczną dezaprobatę ze strony rodziców?
- Czy dziecko chwyta niuanse i subtelności w wyjaśnieniach (ukryte znaczenia)?

Intensywność reagowania – poziom energetyczny reakcji niezależnie od jej rodzaju i kierunku. U dzieci continuum tego wymiaru, od niskiego do wysokiego, wskazuje na poziom energii reakcji dzieci starszych. Dotyczy również siły i zaangażowania, którymi reaguje ono na ludzi i sytuacje. Intensywność może dotyczyć różnych reakcji, można być intensywnie przygnębionym lub intensywnie radosnym (euforycznym).

Przykłady pytań:

- Czy dziecko mocno reaguje na dezaprobatę?
- Czy dziecko silnie reaguje na zdarzenia pozytywne i negatywne?
- Czy dziecko łatwo ekscytuje się, gdy jest chwalone?
- Czy dziecko mocno płacze, kiedy się zrani?
- Czy dziecko silnie reaguje na kpiny lub lekceważenie?
- Czy dziecko otwarcie wyraża swoje uczucia?
- Czy dziecko jest zachwycone, kiedy opanuje jakąś umiejętność?
- Czy dziecko silnie reaguje (płacze, narzeka) na niepowodzenia?
- Czy dziecko silnie protestuje, kiedy rodzice odmawiają spełnienia jego życzeń?

Jakość nastroju – liczba reakcji pozytywnych w stosunku do liczby reakcji tzw. „negatywnych”. U dzieci starszych pozytywną jakość nastroju określa się jako globalne zadowolenie z życia.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko jest w złym humorze dłużej niż kilka minut, gdy zostało upomniane lub skarcone?
- Czy dziecko śmieje się lub uśmiecha w czasie zabawy?
- Czy dziecko śmieje się lub uśmiecha, gdy spotyka nowych gości w domu?
- Czy dziecko narzeka, gdy jest zmęczone?
- Czy dziecko płacze lub marudzi, kiedy jest przeziębione lub gorzej się czuje?

Rozpraszalność uwagi – podatność na zakłócenia. Dotyczy efektywności z jaką uboczne bodźce zewnętrzne przeszkadzają w wykonywaniu aktualnego zadania. U dzieci starszych jest to tendencja do przerywania jednych czynności na skutek czynników zewnętrznych i podejmowania innych.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko odwraca uwagę, gdy ktoś przechodzi obok drzwi?
- Czy dziecko jest wrażliwe na hałasy (dzwonek do drzwi, telefon) i odwraca tam natychmiast wzrok?
- Czy hałasy przerywają działanie dziecka?
- Czy dziecko przerywa aktywność, by słuchać rozmowy odbywającej się przy nim?

Uporczywość – rozległość koncentracji uwagi, wytrwałość, długość czasu w jakim jest w stanie wykonywać jakąś czynność. Gotowość do prowadzenia i podtrzymywania aktywność mimo przeszkód wewnętrznych takich jak zmęczenie czy znużenie.

Przykłady pytań:

- Czy dziecko ćwiczy jakąś czynność dopóki jej nie opanuje?
- Czy dziecko traci zainteresowanie zabawką lub grami tego samego dnia?
- Czy dziecko bardzo niechętnie poddaje się, gdy próbuje rozwiązać trudne zadanie?

Dziękuję za uwagę

dr Lidia Janiszewska

EKONOMICZNY UNIWERSYTET DZIECIECY

WWW.UNIWERSYTET-DZIECIECY.PL